

KAPITEL 13 / CHAPTER 13¹³

FORMATION OF A CULTURE OF READING AND LISTENING IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS

DOI: 10.30890/2709-2313.2025-36-01-035

Згідно із Державною стратегією розвитку читання на період до 2032 року цього року Український інститут книги ініціював проведення з 4 грудня по 10 грудня Національної інформаційно-просвітницької тематичної акції «Національний тиждень читання», мета якої консолідувати українське суспільство навколо читання як тренду. Гасло акції – «Бути своїми», що означає зв'язок між поколіннями, подолання умовної віддалі між відомими літераторами й читачами формування культури читання і слухання читачів.

В Україні існують підходи до вирішення проблеми просування читання, які переслідують мету – *зробити читання привабливим для сучасної фахівця, показати його важливість для розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому*. І основою, фундаментом для розвитку культури читання і слухання читачів є підтримка читання і бібліотеки майбутніми фахівцями.

Національний рік читання по закінченні терміну проведення перетворився на Національну кампанію читання. Було продовжено великі національні програми з читання. Найвідоміша з них – «Літнє читання» – проводиться тепер щорічно для дітей, і її основне завдання – залучення дітей до читання під час літніх канікул.

Отже, завдання поставлено так, щоб читання допомогло молоді мати можливість успішно навчатися, щоб юні громадяни жили наповненим сенсом життям і могли внести свою частку в розвиток цивілізованого суспільства.

В Україні довгий час відчувався брак української книги. Тому наголошувалося на необхідності здійснення державою низки комплексних системних заходів для їх невідкладного вирішення. Увагу зосереджено на необхідності формування цілісної державної політики, спрямованої на розвиток

¹³ Authors: Melnychuk N.

Number of characters: 17915

Author's sheets: 0,45

вітчизняного книговидання з метою максимального задоволення потреб громадян у їхньому культурно-освітньому та науково-інтелектуальному розвитку, і створення Центру дитячого читання на базі Національної бібліотеки України для дітей.

Прийняття Стратегії розвитку читання на 2023-2032 рр. «Читання як життєва стратегія» - важливий крок. Згідно з нею мають бути створені умови для формування звички і потреби у читанні українців й забезпечення гуманітарної безпеки України.

Читання виступає як вид інтелектуального дозвілля студентської молоді та шляхи його популяризації:

- бібліотекарі різноманітними засобами підтримують попит на інтелектуальне дозвілля та активізують студентів до використання ресурсів бібліотеки;
- використовують професійні інструменти бібліотекаря у напрямку просування читання;
- бібліотекар виступає як модератор (наставник, керівник) читання літератури.

Компетентному майбутньому фахівцеві притаманні:

- сталий інтерес до читання;
- здатність уявляти і переживати прочитане;
- критично і рефлексійно мислити;
- вести діалог з текстом;
- інтерпретувати прочитане;
- знаходити авторські і творити власні смисли;
- відчувати естетичну насолоду від художнього слова;
- відкривати національні й загальнолюдські цінності;
- цінувати надбання національної культури і поважати здобутки інших народів.

Читацька компетентність майбутніх фахівців є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей.

Виділяють контексти читання майбутніх фахівців для:

- набуття літературного досвіду;
- отримання інформації;
- виконання практичного, самостійного завдання.

Літературний досвід майбутні фахівці набувають у процесі роботи з публіцистичними і художніми творами: поетичними, прозовими, драматичними. Під час такого читання аналізуються зміст, тема, ідея, проблематика, образи, мова тощо. Читач веде діалог з текстом, уявляє, співпереживає, прогнозує розвиток подій, знаходить авторські і творить, залучаючи свій життєвий досвід, власні смисли прочитаного.

Читання для отримання інформації передбачає роботу з газетними та журнальними публікаціями, підручником, історичними і літературознавчими джерелами тощо. З них читач дістає інформацію для розуміння навколишнього світу. Для прочитання інформативного тексту потрібне насамперед залучення логічного мислення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, необхідної аргументації. Для віднайдення в тексті потрібної інформації читач найчастіше звертається до таких стратегій, як *читання-сканування, читання оглядове, пошукове* тощо.

При *читанні для виконання практичних завдань*: майбутні фахівці інформацію знаходять із різноманітних схем, правил, інструкцій тощо. Якщо в першому випадку інформацію естетично переживають, у другому – логічно осмислюють, то в цьому разі її лише використовують.

Формування читацької компетентності майбутніх фахівців – це вироблення відповідних знань умінь, здатність здійснювати читацький і особистісний саморозвиток.

Прийняття в Україні Стратегії розвитку читання на 2023-2032 рр. «Читання як життєва стратегія» – важливий крок, згідно з якою мають бути створені умови для формування звички і потреби у читанні українців й забезпечення гуманітарної безпеки України. Завдання ставиться так, щоб читання допомогло молоді мати можливість успішно навчатися, жити наповненим сенсом життя і

мали можливість внести свою частку в розвиток цивілізованого суспільства.

В Україні існують свої підходи до вирішення проблеми просування читання, які переслідують мету – зробити читання привабливим для сучасної людини, показати його важливість для розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому, можливість через обережне літературне втілення поміркувати про складні теми життя, здійснити доступний контакт з рідною мовою, формування культури особистості майбутнього фахівця.

Герман Гессе, німецький письменник, лауреат Нобелівської премії, стверджував, що більшість людей читати не вміє, не знає достеменно, для чого читає. Багато людей сприймає книгу лише як джерело інформації. Тому читання не стає для них способом дозвілєвої активності, не приносить задоволення, не асоціюється з відпочинком, комунікацією.

Під час комунікації чергуються промова і слухання, а вміння слухати не менш важливе, ніж уміння промовляти. Однак володіють ним далеко не всі майбутні фахівці. Невміння слухати нерідко є основною причиною неефективної педагогічної комунікації, непорозумінь і навіть конфліктів. Часто не вміння слухати породжене нестабільністю уваги, відволіканням на власні роздуми, внаслідок чого спотворюється сприйняття змісту повідомлень.

Перцептивне перекручування – здатність майбутнього фахівця змінювати або взагалі не сприймати інформацію, яка йому видається небезпечною, тривожить, викликає почуття невпевненості, не відповідає уявленню про себе чи картину світу, не хоче чути критики на свою адресу або не запам'ятати прохання, виконати яке йому важко.

Слухання є не просто мовчанням, а активною діяльністю, що вимагає уваги. Слуханням передують бажання почути, інтерес до співрозмовника. Воно забезпечує зворотний зв'язок, інформує про сприйняття співрозмовника.

З метою оволодіння *мистецтвом слухання* майбутній фахівець має:

- вміти підтримувати увагу (спрямованість і стійкість уваги, візуальний контакт);
- використовувати елементи невербального спілкування (погляд, жести,

пози), репліки і заохочення;

– виявляти розуміння і симпатію.

Особливо важливе значення мають такі невербальні аспекти, як слухання всім тілом: коли майбутньому фахівцеві цікаво, він несвідомо повертається обличчям до співрозмовника, нахиляється до нього, встановлює з ним візуальний контакт, концентрує увагу на співрозмовникові.

Слухати і здійснювати вербальний зворотний зв'язок можна по-різному. Основними типами реакцій на мовлення співрозмовника є оцінювання, тлумачення, підтримка, уточнення, чуйність і розуміння. Найчастіше використовують оцінювання, рідше – тлумачення, уточнення, підтримку і розуміння – дуже рідко. Щоб слухання було ефективним, оцінні судження та інтерпретації бажано звести до мінімуму або краще зовсім ними не користуватися, бо це створює ефект вимірювання думки, почуттів співрозмовника своїми мірками, порівняння їх зі своєю шкалою цінностей.

Слухання відбувається в нереклексивній і рефлексивній формах. *Нереклексивне (умовно-пасивне) слухання* полягає у невтручанні в мову співрозмовника. Воно активне, тому, що потребує належного зосередження майбутнього фахівця, який виявляє підтримку, заохочення, розуміння за допомогою стислих відповідей, що дає змогу продовжити розмову; невербальні прийоми: доторкання руки, зміна дистанції тощо). Неправильна побудова репліки спричинює порушення контакту.

Нереклексивне слухання застосовують, коли співрозмовник висловлює ставлення до певної події, прагне обговорити наболілі питання, відчуває себе скривдженим, має труднощі у висловлюванні думок, розв'язує важливу проблему або стримує емоції в розмові з людиною, яка займає високу посаду. Воно безперспективне й недоцільне, якщо співрозмовник не хоче розмовляти.

Рефлексивне (активне) слухання передбачає активний зворотний зв'язок з метою контролювання точності сприймання інформації, допомагає з'ясувати розуміння почутого. Застосовують його за потреби з'ясувати зміст повідомлення. Іноді студенти починають розмову зі вступу, не наважуючись приступити до

головного, оскільки невпевнені в собі. Подоланню цієї проблеми допомагає вміння слухати рефлексивно, тобто з'ясовувати реальний зміст розмови. Під час спілкування використовують такі *види рефлексивних відповідей*: – *з'ясування*. Воно проявляється у звертанні до співрозмовника за уточненнями з допомогою відкритих запитань (змушують дати розгорнуту або уточнюючу відповідь) і закритих (вимагають відповіді: «Так», «Ні»). Відкриті запитання доцільніші: «Будь ласка, уточніть це»; «Чи не повторите ще раз?», «Я хочу перевірити, чи правильно тебе зрозумів, будь ласка, повтори ще раз...» та ін.; – *перефразування*. Така відповідь сприяє уточненню почутої інформації, підсилює розуміння змісту бесіди. Вона полягає в передаванні фраз: «Як я зрозумів, ти маєш на увазі...», «Ви гадаєте, що...», «Інакше кажучи, ви вважаєте, що...»»; – *відображення почуттів*. Відповідь акцентує на емоційному стані співрозмовника, його ставленні до змісту розмови. Відмінність між почуттями і змістом повідомлення певною мірою відносна, її не завжди можна визначити, якщо співрозмовник побоюється негативної оцінки, приховує своє ставлення до подій, фактів. Демонстрація під час зворотного зв'язку розуміння переживань співрозмовника допоможе йому краще розібратися у них. Відображаючи почуття студента, викладач демонструє розуміння його стану, виявляє психологічну підтримку. Ефективні при цьому фрази: «Мені здається, що...»; – *резюмування*. Його застосовують для підсумування тривалої розмови, поєднання її фрагментів у цілісний контекст формулювання висновків. Типові вступні фрази: «Підсумовуючи сказане вами, можна...», «Вашою метою, як я зрозумів(ла), є...» тощо.

Такі висловлювання свідчать, що майбутній фахівець говорить виключно від себе, демонструє, що це тільки його розуміння, він може помилятися, а тому готовий до перегляду своїх думок, ставлень, оцінок, висновків. Загалом рефлексивне слухання спрямоване на пошук взаєморозуміння, діалог, допомагає конкретизувати зміст спілкування, свідчить про повагу до інших, прагнення їх зрозуміти. Використовують його під час з'ясування глибини знань студентів,

помилки під час засвоєння матеріалу.

У процесі слухання виникають *труднощі*:

- відключення уваги;
- висока швидкість розумової діяльності;
- антипатія до чужих думок;
- вибірковість уваги;
- потреба у висловленні репліки.

Заважають слуханню *зовнішні і внутрішні перешкоди*.

До *зовнішніх перешкод слухання* відносять:

- фізичний дискомфорт;
- відволікаючі подразники;
- зайнятість думками про інше;
- заздалегідь підготовлені відповіді;
- готовність до нудьги;
- розмови про себе;
- персоналізація;
- ставлення до співрозмовника;
- недостатньо голосне спілкування, монотонність, занадто швидкий або

повільний темп мовлення;

- зовнішній вигляд, манери співрозмовника;
- оточення, пейзаж;
- надмірне завантаження власними проблемами тощо.

Внутрішні перешкоди слухання пов'язані зі звичками, наприклад самозаглиблюватися, міркувати про щось інше.

Ключовими аспектами роботи книгозбірні КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г.Шевченка Черкаської обласної ради» на сучасному етапі є:

- просування читання як одного з видів діяльності, що збагачує духовно, покращує якість життя, додає тем для обговорення і обміну думками;
- формування читацької компетентності студентів, для забезпечення

молодій особі можливість успішно навчатися, жити наповненим сенсом життям;

- популяризація книги з метою утвердженні національної самоідентичності;

- розвиток свідомої громадянської позиції здобувачів освіти;

- формування культури читання і слухання студентів.

Тема читання і доступу до книжок є однією з ключових, коли мова йде про духовний розвиток молоді, як в межах закладів освіти, так і впродовж життя. Прийняття в Україні Стратегії розвитку читання на 2023-2032 рр. «Читання як життєва стратегія» - важливий крок у цьому напрямку. Згідно з нею мають бути створені умови для формування звички й потреби у читанні українців й забезпечення гуманітарної безпеки України.

Основою, фундаментом для розвитку національної політики з підтримки читання є бібліотеки. Саме бібліотекар може і повинен стати модератором (наставником, керівником) читання для тих, хто не був зацікавлений ним з боку батьків. Саме бібліотекар має використати усі професійні інструменти для просування читання, які є у його розпорядженні, пам'ятаючи, що читацька компетентність є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентності особистості.

Компетентний майбутній фахівець, як читач:

- має сталий інтерес до читання;
- здатний уявляти і переживати прочитане;
- критично і рефлексійно мислити;
- вести діалог з текстом;
- інтерпретувати прочитане;
- знаходити авторські і творити власні смисли;
- відчувати естетичну насолоду від художнього слова;
- відкривати національні й загальнолюдські цінності;
- цінувати надбання національної культур;
- поважати здобутки інших народів тощо.

Досвідчений працівник бібліотеки у розмові з читачем має визначити його

рівень сформованості читацької компетентності і запропонувати книгу, яка відповідає цьому рівню, щоб читання принесло найбільшу користь. Читання не за рівнем може відбити бажання продовжувати відвідувати бібліотеку чи брати книгу до рук.

Для підлітків 15-18 років, тобто тієї вікової категорії студентської молоді, яка здобуває освіту у закладах передвищої фахової освіти, читацькі пропозиції мають містити тексти змішаних жанрів, з високою концентрацією художніх засобів, з нелінійним сюжетом, складні, неоднозначні, проблемні тексти. Це можуть бути світоглядні тексти, світова та українська класика.

Колектив бібліотечних працівників експериментує, аналізує, оцінює ефективність заходів, вносить корективи до своєї роботи у цьому напрямку, допомагає читачам напрацювати звичку читати і осмислювати прочитане.

Започаткували довготривалий проєкт «Книга кличе на гостину», який передбачає відвідини студентських колективів з метою розкриття бібліотечних фондів коледжу, рекламування книг, які варто прочитати здобувачам освіти, а також щоб зацікавити творчістю письменників і земляків. Усе це відбувається через презентацію книг, літературну вікторину та укладання літературної мапи України.

Іншою ефективною формою активізації читацького інтересу є студентський флешмоб «Читаймо з нами», в якому представники кожної академічної групи радять своїм ровесникам прочитати ту чи іншу книгу, яка сподобалася їм.

Спілкування в академічних групах показало, що для активізації роботи зі здобувачами освіти необхідно створити студентський бібліотечний клуб. Його учасники допомагають отримувати зворотну реакцію (feedback) від молоді, дізнаватися про їх запити, інтереси, уподобання, реакцію на ті чи інші заходи у книгозбірні. Студентство радо відгукнулося на нашу ініціативу. Клуб «Сузір'я» обрав своїм слоганом «Читай! Мрій! Твори!». Тепер без участі членів Клубу не обходиться жоден бібліотечний захід.

Взявши до уваги слова української письменниці Оксани Забужко про те, що формувати мотивацію у молоді читати українську класику варто захватом.

Щирим захватом людьми, які були тут до тебе і створили й залишили тобі те, з чого ти вжиткуєш, ми започаткували проєкт під гаслом «Святі подвижники народні всю велич нації несуть». Він передбачає ознайомлення студентської молоді з життям і творчістю земляків, тих діячів літератури, культури, науки, громадських діячів, чиє життя так чи інакше пов'язане з нашим містом, хто утверджував національні цінності українців. Неймовірні історії життя Миколи Біляшівського (уродженця міста Умань, етнографа), Данила Щербаківського (видатного історика українського мистецтва, учителя Уманської гімназії), Петра Курінного (історика, археолога, хранителя святини українського православ'я Києво-Печерської лаври), Василя Стефановича (одного із засновників уманського краєзнавчого музею), Юрія Крамаренка (одного із організаторів уманської міської бібліотеки), Михайла Комарова (який працював нотаріусом в Умані наприкінці 19 ст., був бібліотекарем, бібліографом, автором першої книги, яку свідомо прочитала Леся Українка) спонукають читачів глибше вивчати історію рідного краю, пишатися його найкращими представниками.

Бібліотека коледжу прагне підтримувати тісні зв'язки з іншими навчальними закладами з метою обміну досвідом роботи з різних питань. Спільні проєкти надихають, стимулюють і збагачують. Онлайн зустріч з колегами і здобувачами освіти Балтського педагогічного фахового коледжу з теми «Краєзнавчі читання як вид інтелектуального дозвілля студентської молоді» в рамках Тижня читання також має на меті активізувати читацьку активність здобувачів освіти. У заході беруть участь працівники бібліотеки і члени студентського бібліотечного клубу «Сузір'я». Ця зустріч є корисною для усіх, доводить, що читання збагачує духовно, культурно, покращує якість життя, додає тем для обговорення і обміну думками